

D

museum v Litomyšli.

Městské museum v Litomyšli.

Odbor:

Nov. 1071

MR

Čis.

St.

KLUB ZA STAROU PRAHU.

Inv 91

1908.

VYDANO PÉČÍ VÝSTAVNÍHO KOMITÉTU KLUBU
ZA STAROU PRAHU VLASTNÍM NÁKL. KLUBU,
JENŽ SI VYHRAŽUJE VŠECHNA PRÁVA. VYSTA-
VENÉ SNÍMKY TVOŘÍ S TEXTEM NEROZLUČNÝ
CELEK. VYŠLO K JUBILEJNÍ VÝSTAVĚ V PRAZE
1908 A VYSTAVENO V PAVILONĚ MĚSTA PRAHY.
SLOVNÝ DOPROVOD JEST VÝSLEDKEM DOMÁCÍ
SOUTĚŽE KLUBU; SNÍMKY OD ČLENA KLUBU
□□ VLADIMÍRA BUFKY. □□

POHLED
NA PRAHU
S VĚŽE
KOSTELA
SV. JILJÍ.

»Sotva potřebuje bližšího vysvětlení, že udržeti pietně zachovaná díla umělecká, opatrovati nezměnitelnost jich okolí s ohledem na vzdálenost pozorovatele, vždy dobře uváženou, a ještě celá řada příkladných námětů poskytuje velecenný prostředek k obohacení uměleckého vytváření uličního obrazu.«

Otto Wagner: Moderní architektura.

Účelem výstavy jest podati stručný výběr zachované staré Prahy, dokumentovati tak oprávněnost snah Klubu za Starou Prahu, jehož úkolem jest starou Prahu hájiti, a tak pracovati ku vzbuzení zájmu o starou Prahu v celém významu tohoto hesla. Výstava má vybídnouti k bedlivějšímu pozorování staré Prahy a prokázati, že důvodně vědomě jest chráněno to, co bylo vědomě jako krásné vystaveno, pokud se nestalo krásným přírodou.

Člověk dneška spěchá za výdělkem; jeho oči hledají, aby proklouzl na oživených chodnících, aby se vyhnul jedoucím povozům, aby co nejdříve dospěl ke svému cíli; náměstí a ulice staré Prahy žádají však, aby jim byla věnována klidná pozornost, aby byly pozorovány netoliko v celku, ale i ve svém detailu, aby pozorován byl také jednotlivý dům v celkovém obraze celku a aby pozorovány byly i detaily domu.

A skutečně, počínáme-li si tak, vyhledáme zcela dobře, co bylo ve staré Praze způsobeno s úmyslem, aby vzbuzen byl určitý dojem, aby vytvořen byl jistý obraz náměstí nebo ulice a co náleží náhodě. Najdeme v celkovém rozvržení staré Prahy i v jednotlivých náměstích a ulicích její mnoho logické souvislosti a příčinnosti, a snadno uvěříme, že stará Praha není změtí křivolakých ulic a uliček, není ve svém obraze náhodným seskupením vysokých střech, ale že pevná, byť křivolaká síť uliční má svůj ráz, má svůj půvab ryze pražský a ve svém dosud dobře patrném půdoryse středověkém jest odkazem lidí, již s láskou snažili se vystavěti svoje domy s ušlechtilými průčelími, podřízené celkové vůdčí myšlence.

Ušlechtilý vzhled a krása celku jest tím kulturním majetkem, jehož všichni si vážíme, a bohatstvím, jež chceme zachovati neztenčené; v celkovém obraze starého města tkví ona cena skutečné starobylosti, jež ztrácí na svém významu tam, kde se slohy historické napodobují.

To ušlechtilé staré město jest velkou písní naší minulosti, jež vypráví, co bylo a není. A tak musí mítí stará Praha své zbožňovatele a milence, již střeží žárlivě její zachovaný zjev; v ní stělesňuje se ona Praha starodávných a smutných písní, jež žijí v ústech venkovského lidu; poetům se zdá, že jest jednou z nejkrásnějších krajín se svou spoustou malebných střech, pod nimiž tušíme energii plnou života a dalekých plánů.

Stará Praha jest oním městem, v něž vtělujeme synthesu snah celé země.

A tu přichází kulturní historik, poukazuje na cenu a význam zachovaného

středověkého půdorysu a žádá za zachování staré Prahy; tu, přichází-li stavební spekulant, jenž vidí jenom stavební místo, pozoruje příznivou živost ulice a jiné výhodné okolnosti, namítá se mu právem, že není místa pro spekulaci, kde jedná se o národní majetek; tu přichází národohospodář a poukazuje na dalekosáhlé nepříznivé účinky hospodářské pro starousedlé obyvatelstvo, jež má svůj majetek v domech či částech, které se mají upravovati, jež provozuje tu obchod po dlouhá léta, ba desetiletí a které by ztratilo všechny své životní podmínky, obyvatelstvo, které bydlí ve středu města v nedrahých bytech a které zapuzováno jest na periferii.

Národní význam Prahy, jež jest v Praze staré stělesněna, byl důvodem, že poprvé před 12 lety bylo protestováno proti boření staré Prahy a že před 9 lety ustavil se Klub za Starou Prahu, aby chránil starobylý ráz celých čtvrtí, zachovaných starých náměstí, starobylý zjev zachovaných ulic, aby chránil zachovaný tu středověký, onde renaissanční nebo barokní půdorys ulic a náměstí, jednotlivé paláce a domy od zkázy a znešvaření, zrušené kostely od znehodnocení, aby působil k úpravě ústředí jednotlivých cenných památek, aby bránil roznesení jednotlivých památek do ciziny, aby chránil staré kašny, jednotlivé sochy, charakteristické ozdoby a domovní šlifty, aby ochraňoval ráz celé přírody i také jednotlivých přírodních památek a aby upozorňoval na povinnosti, které má veřejnost i jednotlivci k odkazu předků v zájmu vlastním a v zájmu ušlechtilého vzhledu obce.

Jest přirozeno, že ochrana ta děla a děje se s výsledky tu příznivými, onde

méně příznivými ; není tu zákonné ochrany a platí bohužel jenom dva zákony : stavební řád, jenž majiteli dovoluje, aby svůj majetek zboural, a druhý zákon nepsaný, jenž vepsán jest jenom v srdcích nemnohých, aby zachován byl starý dům či starobylá památka z důvodu citu a za cenu starobylosti a uchováti tak, co zbylo z bývalé nádhery.

Praha na počátku stol. XIX. byla ještě městem sídelním a »královská svou starobylostí i přírodou zároveň«.

Praha byla pevnost, obehnaná hradbami a uvnitř plna zahrad ; poskytovala tehda obraz zvláštní krásy a nádhery.

Hrabě Chotek byl z prvních, který ve století devatenáctém pokusil se upravit Prahu jako město moderní v tehdejší slova toho smyslu ; prováděl drobné úpravy ve městě, provedl nábřeží Františkovo a určil výšky průčelí domů při něm, provedl novou komunikaci silnicí Chotkovou, ovíjející sady, jež nesou jeho jméno, pokusil se o úpravu průčelí na domech ve vnitřním městě a zanášel se dalekosáhlým projektem prokopati Letnou pro nové, přímé koryto Vltavy.

Nejenom tím, co hrabě Chotek ušlechtilého provedl, nýbrž hlavně jeho tendence okrášlit Prahu zajišťuje mu v historii města nehynoucí památku a musí býti jeho vzpomenuťo všude, kde se pojednává o vzhledu a úpravě nám zachované Prahy.

Když padly hradby kolem Prahy a když předměstí počala se o překot rozvínovati, když vydán byl nový stavební řád v roce 1886. a kdy nutno bylo prováděti celou řadu hospodářsky důležitých prací inženýrských, změnil se

celkový vzhled Prahy velice. Stavební řád rozšiřuje starobylé úzké ulice, otevírá stará uzavřená náměstí, rozmetává středověké starobylé střechy sedlové a nařizuje horizontální římsy s okapem podél ulic.

A rozvoj obyvatelstva na periferii nachází svůj ohlas v Praze vnitřní. Boří se ghetto a tomu v oběť padá severní strana náměstí Staroměstského. Pociťuje se potřeba živější komunikace, bývalé komunikace hlavní pozbývají svého významu a jiné komunikace před tím bezvýznamné stávají se hlavními.

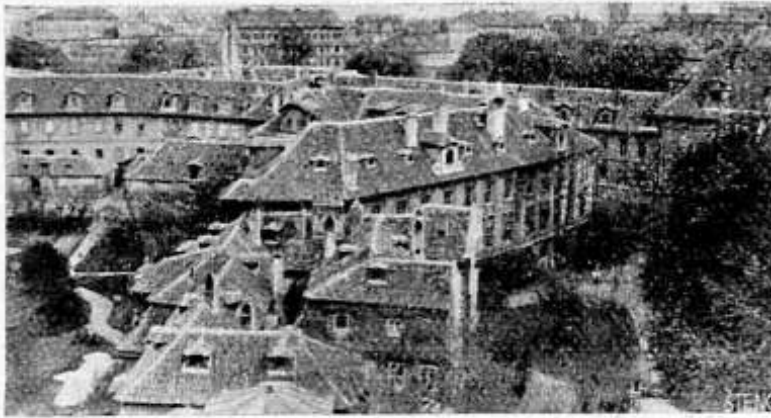
A přes tuto zkázu, přes to, že celé starobylé čtvrti padají kanalisováním řeky, přes to, že požadavky bydlení jsou větší a větší, zůstalo nám zachováno tolik ještě neporušeného a krásného, že není bezúčelným zápasiti řadou nových a nových bojů na ochranu staré Prahy; činíme to tím spíše, čím více si uvědomujeme, jakými úmysly estetickými vedeni byli stavitelé měst.

Pozorovatel, jenž zapomíná na starosti dneška, vidí v Praze krásnou krajinu, pozorovatel, jenž vidí před sebou příklady uměleckého vytváření obrazu uličního i celkového obrazu města, prochází městem nikoli s očima pouhého snílka, nýbrž aby vyhledal důvody vytváření prospektu jednotlivých detailů, a sleduje dosažení cílů a účelů nám již věky vzdálených. On zpozoruje konečně, že stará Praha zbudována byla na přirozeném podkladě svého terénu, že stavitel měst využil povahy půdy k nejrůznějším zdařilým komposicím; on také konečně pochopí, že to, co jemu se zdálo býti náhodou, bylo učiněno s vědomým úmyslem a že tak skutečně poskytuje staré město

mnoho příkladů uměleckého vytvoření
prostoru i účelnosti jednotlivých průčelí
a které jsou to prostředky, jichž užití
možno k dosažení umělecky vytvořeného
obrazu uličního.

PALÁCE
MALO-
STRANSKÉ.

Na Prahu jako celek, půvabný celek souladných linií a barevných ploch, lze pohlížeti s několika bodů pozorovacích.

Krása staré Prahy spočívá v individuálním položení Prahy a v individuálním a charakteristickém řešení, jež staviteli měst podávaly úkoly nejobtížnější.

V hluboké kotlině leží město, jímž protéká řeka zvolna plynoucí, město sto-
věžaté, v něž rozhodila minulost věků
vždy své vlastní půvaby, a jež ovládá
opuštěný královský hrad.

Obr. 1. Pohled na Prahu s Františkova nábřeží jest onen klassický pohled, pro nějž Humboldt zařadil Prahu mezi krásky světa; tu musí poutník souhlasiti, že nenajde jinde těch krásných harmonických linií a pohledu tak dobře odstupňovaného.

V popředí Karlův most, klassický nádherný most středověký se svými vstupními branami a barokní ozdobou sochařskou; Malá Strana, jež tvoří podnož hradu a nejvýše hrad tolikerým změnám podlehnoucí, nyní opuštěný, vladař jen svou polohou.

S bašty XIX. anebo s Chotkovy silnice, Obr. 2.
jíž vděčnou památku zůstavil nejvyšší
purkrabí Karel hrabě Chotek v letech
tricátých, možno pozorovati hrad ještě
středověký ve svém vytváření; se za- Obr. 3.
hrady Schönbornské rozvinuje se jižní
a západní průčelí zámku, jednoduchého
v hladkém průčelí, jež tvoří základnu
pro chrám sv. Víta.

V pohledu s nových zámeckých schodů Obr. 4.
rozkládá se před námi celé panorama
Prahy, se svými věžemi a malebnými
střechami; se Strahova a Petřína možno Obr. 5.
dobře pozorovati onen originelní shluk Obr. 6.
věží staroměstských, z nichž každá ozna-
čuje významnou budovu, s nichž zazní-
valy vítající fanfáry a s nichž některá
byla pranýřem popravených.

S Riegrových sadů leží před námi Obr. 7.
Praha se strany opačné; tu možno po-
zorovati onu překrásnou krajinu, jež pro-
tkává město zelenou přírodou; s Letné Obr. 8.
pak dobře shlédneme kotlinu pražskou,
s Vyšehradu pak pahorky, jimiž Praha Obr. 9.
jest obklopena na straně severní.

V rozmanitém utváření svém, jež hoví
nejrozmanitějším potřebám, povstaly cha-
rakteristické čtvrti v Praze, podle povahy
přírodní a podle obyvatel, jež tu kterou
čtvrť zalidňovaly aneb posud obývají.

Královský zámek, odloučený od světa,
žijící jen ve vzpomínkách, jest dnes mí-
stem tragickým; tiché pusté ulice a prá-
zdná nádvoří připomínají bývalé křivdy;
podhradí zámku, Malé Strana, čtvrti opu-
štěných paláců a aristokracie, jež po-
zbyla středu svého plného života, čtvrti,
protkaná zahradami a starými stromy,
jest vzácným pokladem krás pozdní re-
naissance a baroku.

Dříve město rušné, jímž vladař ke
svému dvoru pospíchal, stalo se městem

maloměstského klidu ve svých ulicích, městem maloměstského života ve svých starobyklých domech se zahradami a zahrádkami.

Dominantou Malé Strany jest kostel sv. Mikuláše, ona nerozlučitelná dvojice bane a věže, postavena s pýchou vítěze, s níž jesuitský znak vysoko nad městem se vznáší.

Obr. 10. Malá Strana jest ve svém jádře čtvrt stichlých paláců; na periferii své jest město stavu středního a chudiny; tak malebné pobřeží Čertovky, jež obepíná starožitnou Kampu, zastavený ostrov pražský, obklopeno jest v hořejší části malebnými zahradami šlechtickými, v dolejší části

Obr. 11. pak vytváří známé ony Pražské Benátky, jež žijí doposud svým vlastním životem a kde nezbytnou částí scenerie jsou hejna kachen a hus, jež tu ve středu města Čertovkou plavou.

Obr. 12. Za královským hradem na svahu kopce leží nejchudší podhradí pražské Nový Svět. Zůstalo periferií dosud, pro svou polohu, ač kolem povstávající město je počíná již obklopovati. Jest tu zcela jiný svět, maloměstský, či snad vesnický, jenž dodává těmto místům zvláštního půvabu a jenž se naprosto liší od bohatého života v zachovalých částech vnitřního města.

Vnitřním městem, částí prastarou a bohatou obchody a čilým životem jest

Obr. 13. Staré Město. V pohledu s věže radnice Staroměstské patřiti lze na tuto starobylou čtvrt úzkých ulic a dochovaných

Obr. 14. střech; můžeme pozorovati s věže ko-

Obr. 15. stela sv. Jiljí, která tísni se věže kostelů mezi shlukem okolních domů.

Avšak královský hrad, paláce a domy malostranské a Staré Město, tak zvláštní ve své rázovitosti, nebyly čtvrtěmi, jimiž

výhradně Stará Praha mohla se vykázati; poslední zbytky ghetta nedávají ani z daleka tušiti onen zvláštní život starého židovského města, kde staletí budovala a na jednoduchém základním půdorysu přeměňovala a slepovala podivuhodný agglomerát domů a dvorků, jež dýchala kdysi životem židovských patricijů, jež však staletími stuchla v příbytky nejchudších z chudých.

Na březích pak vltavských pod Vyšehradem mizí jiné rázovité město plavců, dřevařů, pískařů a vorařů, Podskalí, z něhož se byl vodník již vystěhoval. Již zmizel přívoz kolem vyšehradské stráně na hluboké tůni, zmizely ohrady dříví a vodě zamezen vstup do města.

Z těchto částí se již život vystěhoval; odešli staří obyvatelé, již na místech oněch se narodili a vyrostli tak, jako vymírají staří obyvatelé Malé Strany, lidé Nerudových »Malostranských povídek«, jimž Malá Strana byla městem sama pro sebe a již vydávali se na Staré Město jako na dalekou pouť.

Staří obyvatelé opouštějí staré domy; mladé generace nacházejí však znovu půvab ve starobylých zákoutích a tichém životě v nich.

Stará Praha stala se kamennou historií; památky, jež nám zachovala, jsou naší pýchou a naším potěšením.

Vše nás zajímá od gotických věží chrámů a loubí, od výkvětu Prahy renaissanční, kdy byla Praha sídlem nejslavnějších sochařů, malířů, učenců a stavitelů a jichž nejvzácnějším květem jest Belvedere, až po panování Dientzenhoferů a díla empiru a klasicismu; nebylo kulturního slohu stavitelského, jenž by v Praze byl nepříčinil novou a novou

ozdobu, jenž by neharmonoval a nepodřizoval se celkovému dojmu.

Praha je souladem severní krásy s květy krásy jižní; není to náhodný shluk nej-různějších dob, nýbrž pevně skloubený organismus, jehož potřeby, radosti a žaly vytvořovaly jednotný obraz, nad nějž nenosíme krásnějšího a dražšího ve svém srdci, tím více že tato opuštěná vdova bývala kdysi vřele milovanou a krásle-nou královnou.

JIŽNÍ
STRANA
STARO-
MĚSTSKÉHO
NÁMĚSTÍ.

Střediskem středověkého života byl rynek, založený v rozměru velkolepém, kdežto ulice spojovací byly nepoměrně úzké. Staroměstský rynek jest náměstí ze staré Prahy nejpamátnější. Z jeho původní podoby zachovala se nám strana jižní a z větší části strana východní. Domy na straně jižní od ulice Železné stácejí se v dosti prudkém oblouku k ulici Celetné. Jižní strana náměstí v silhouettě nejzachovalejší jest založena na principu tom, že střed domovní skupiny jest nejvýznačnější. »Od ulice Železné přibývá domům na výšce ve štítech a střechách, dosahuje svého vrcholu na domě sousedícím s dřívějším Storchovým, po té výška domů k ulici Ce-

Obr. 16.

letné zase klesá. Máme tu tedy raffinované ovládní celých částí města v celku i v detailu, mistrovství, jež marně hledá sobě rovného a jež asi zůstane oněm Pražanům, kteří ještě dovedou chápati krásu, nikdy nesplnitelným přáním, abychom totiž v raffinované kultuře předků, nemůžeme-li již pokračovati, aspoň setrvali.«*)

Obr. 17. Východní strana náměstí ovládána jest mohutným chrámem Týnským, jehož fasada po galerii chrámovou vysoko přechnívá představené jemu domy školy týnské; jeho věže i se svými mnohými vížkami podružnými týčí se k nebi v obraze pro Prahu tak charakteristickém.

Obr. 18. Z ulic středověkých, jež na náměstí Staroměstské ústí, zachovala si ulice Melantrichova (Sirková) svou starobyrou podobu. Její vyústění na náměstí s klenu-tým obloukem přes ulici podobá se podjezdu; avšak vstup do ulice charakterisován jest uzpůsobením uličních čar, jež s obou stran se k Melantrichově ulici uhýbají.

Obr. 19. Pohled na vyústění Malé Karlovy ulice do Malého náměstí jest význačný příklad vyústění středověké ulice do náměstí. Ulice zahýbá v pravém úhlu tak, že dům v ulici Karlově jest již součástí náměstí, neboť jeho průčelí uzavírá pohled na jeho východní stranu. V pohledu pak z Velkého náměstí směrem k ulici Karlově předstupuje vynikající skupina domů »U minuty« s charakteristickou nárožní věžičkou, takže tvoří vstupu vhodnou kulisu.

Obr. 20. Malý ryneček zachoval si doposud původní trojúhelníkový tvar. Východní jeho

*) A. Engel: Laschův dům »U slona«. (Krása našeho domova, I., 9.)

stranu tvoří dům »U minuty« a úzké štíty domů s loubím;

jeho jižní stranu charakteristické úzké domy se štíty a rozložitý, jednoduše a účinně koncipovaný Richtrův dům. Obr. 21.

Náměstí pro Prahu neobyčejně charakteristické jest náměstí Křižovnické. Stranu severní ovládá mohutný kostel křižovnický, stranu východní kostel sv. Salvatora s předloženým loubím, stranu západní vysoká věž mostecká. Náměstí uzavřeno jest na straně západní panoramatem hradčanským, jež poskytuje pohled vzácné krásy. Ulice Poštovská (Karoliny Světlé) ústí do náměstí pod oblouky domů, takže jižní strana jest úplně uzavřena. Obr. 22.

Pohled od Křižovníků k paláci Mansfeldskému jest zvláště významný; ukazuje, kterak si počínali, aby vstup do náměstí byl zastřen. Obr. 23.

Pohled z ulice Karlovy na věž mosteckou jest klassický příklad mohutného řešení prospektu uličního. Obr. 24.

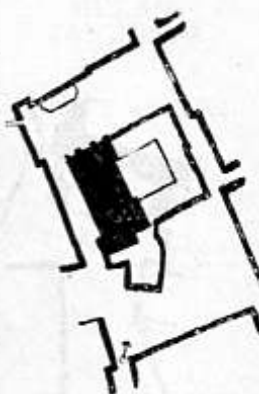
Příklad řešení středověkých průčelí do náměstí jest řada domů na Zeleném trhu. Charakteristické úzké fronty domů, zakončené štíty s podloubími, podávají nám doposud obraz starobylého města středověkého. Obr. 25.

Právě tak jižní strana Uhelného trhu dosud zachovala si svoje podloubí; k domům středověkým přibývá tu článek mladší, mohutný dům Platýzu, který svou jednoduchou fasádou dominuje. Obr. 26.

Náměstí Anenské před bývalým klášterem sv. Anny jest příklad náměstí, jež vytváří se jako volné prostranství před budovou význačnou. Obr. 27.

Náměstí Radeckého na Malé Straně má půdorys středověký, kromě strany západní, jež náleží k nejkrásnějším, jaké barok v Praze vytvořil. Barokní nízké Obr. 28.

domy tvoří nezbytnou podnož mohutnému kostelu sv. Mikuláše, jehož věž náměstí dominuje. Budova místodržitelská, jež kostelu po pravě straně sousedí, dává kostelu svou velmi jednoduchou fasádou tím lépe vyniknouti.

Obr. 29. V pohledu od ulice Tomášské rozvinují se kostelu představené domy a objevuje se jižní strana náměstí.

Obr. 30. V pohledu od ulice Mostecké rozvíje se severní strana náměstí, již nejvýše dominuje charakteristický dům Montagovský, k němu se pojí dům Šternberkovský, až potom rohový dům s renaissanční vížkou toto pořadí ukončuje.

Obr. 31. Náměstí Velkopřevorské, poetické místo Malé Strany svými akáty a svým příslavečným tichem, k západu protažené, vytvořeno jest ústupem paláce Bouquoy-ského a v pohledu k západu uzavíráno jest renaissančním štítem staršího křídla paláce. Komunikace vchází sem téměř v pravém úhlu kolem velkopřevorství. Prospekt uzavřen palácem hraběte Straky z Nedabylic, chudobném ve svém zevnějšku, ale nepostrádatelném ve prospektu náměstí.

Obr. 32. Náměstí Maltézské, trojúhelníkového půdorysu, jehož středem jest sloup bývalých kašen, uzavřeno jest s jedné strany prospektem kostela Maltézského, s druhé křivolakou ulicí Prokopskou.

Obr. 33. V pohledu pak se strany jižní prohlubuje se nádvoří domu se zahrádkou, jejíž stromy dodávají náměstí zvláštního půvabu.

Obr. 34. Náměstí Hradčanské působí dojmem úplné uzavřenosti, jsouc na straně západní uzavřeno palácem Toskánským, na straně východní královským zámekem.

Střed jeho označen sloupem Panny Marie a svatých patronů českých.

V pohledu k zámku, jenž vytvořuje Obr. 35. tu první své nádvoří, obrácené k náměstí, spatřujeme mohutný portál jako střed kompozice.

Na straně opačné pozorujeme char- Obr. 86. akeristické vyústění ulice při domech kanovníckých.

Malostranské tržiště, jež obklopeno Obr. 37. vysokými domy, zdá se býti široká ulice, zachovalo si doposud charakteristický vstup do náměstí při straně východní; dům »u bílého mostu« uzavírá východní část náměstí a jeho sousední dům jest zbytek Karmelitské uličky.

Náměstí pod palácem Lobkovicovým Obr. 38. umožňuje, aby fačada paláce působila v plném svém dojmu.

Náměstí Sněmovní v podobě trojúhel- Obr. 39. níkové, charakteristické svými akáty a maloměstským životem, spadá dosti příkře k východu k náměstí Valdštýnskému. Valdštýnský palác uzavírá pohled k východu. Na straně jižní uzavírá je dům Montágovský a silhouetta malostranského kostela sv. Mikuláše; konečně v pohledu na stranu severní zahýbá se ostře Sněmovní ulice, a tento pohled jest význačný rozřešením starobylého renaissančního domu »u zlaté labutě«, jehož vysoké štíty zakončují silhouettu jižní strany náměstíčka.

MELAN-
TRICHOVA
ULICE.

Obr. 40. Středověké ulice pražské nerovné a křivolaké, do nichž začasté zasahovali soukromníci arkýři a výstupky, postačovaly frekvenci; byloť napomáháno domy průchoditými, jichž bohatá síť na Starém městě se zachovala a doposud se užívá. Každá ulice má svou individualitu, diktovanou potřebou, v podobě půdorysné a svou individualitu výstavby jednotlivých domů dle důvtipu stavitele.

Týnská ulička, jež jako úzká soutěska vybíhá na náměstí Staroměstské podél chrámu Týnského a školy týnské, jest přímá, spojujíc týnský dvůr s náměstím Staroměstským. Ve větším díle zachován jest její půdorys středověký beze změny. K východu ukončena vstupem do týn-

ského dvora, kupeckého to dvoru pražského, k západu vyúsňuje do náměstí Staroměstského, nyní do prázdna, kdežto před časem směřovala ke kašně Krocínově.

Ulice Celetná v pohledu na stranu Obr. 41. západní doposud zachovala si po většině svůj původní půdorys; zatáčí se v mírném oblouku ke Staroměstskému náměstí a dává fasádám na jižní straně plně vyniknouti.

Ulice Jilská v pohledu k severu zatáčí Obr. 42. se rovněž v mírném vyhnutí kolem kláštera jilského.

Klassickou ulicí staré Prahy možno nazvati třídu Husovu. Jdeme-li z náměstí Mariánského, objevují se nám nové a nové pohledy podle toho, jak ulice se zahýbá. Od ulice Karlovy směrem jižním domi- Obr. 43. nuje chrám Jilský, a jdeme-li dále, objevují se nám opětně nové další prospekty.

Při zpátečním pohledu od ulice Kar- Obr. 44. lovy objeví se nám v prospektu průčelí Klementina, jež ulici tu uzavírá.

Chodec pak, jdoucí z Perštýna, na- Obr. 45. chází jiné nové a zajímavé prospekty.

Jiná charakteristická ulice Prahy jest ulice Karlova. Byla součástí korunovační cesty králů českých a jest ve větší části své v půdoryse zachována. Stáčí se obloukem od mostu Karlova a to tak, že v pohledu od mostu uzavřen jest Obr. 46. prospekt mohutným čtyřpatrovým domem barokním, a při ulici Seminářské byla Obr. 47. uzavřena domem »u zlaté studně«, jehož bohatá fasáda měla svůj plný význam. Dále zatáčí se ulice Karlova k malému náměstíčku, jemuž dominují atlanti portálu paláce Clam-Gallasova, a obrací se dvakráte v pravém úhlu do Malé ulice Karlovy.

Malá Karlova ulice jest takto s obou stran prospektem uzavřena; na straně západní domy již Husovy třídy a směrem východním fasádou domu, jehož druhé průčelí zasahuje téměř na Malý Ryneček. Ulice Karlova jest jedna z nejtypičtějších a nejdůležitějších ulic Staré Prahy. Spojovalaf most Karlův a Hradčany s náměstím Staroměstským.

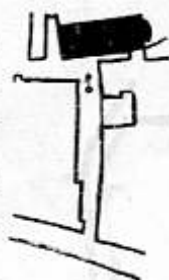

Mostecká ulice poskytuje vstup s mostu Karlova na náměstí Radeckého. Tvoří s kostelem sv. Mikuláše nerozlučný celek v paměti každého.

Obr. 49. »Stoupá mírně k náměstí, a zvonice kostela v obraze dominuje. Architektu baroknímu šlo v první řadě vždy o to, aby význačná budova byla zároveň prospektem uličním, nebo lépe řečeno, aby mohl počítati s jistou řadou pozorovacích bodů, odkudž budova jediné mohla býti spatřena, neboť toho si byli architekti dřívější velmi jasně vědomi, že budova musí býti do svého okolí v pravém slova smyslu vkomponována, což předpokládá nehybnou situaci a nezměnitelné okolí. Zde právě máme takový příklad.« *)

Obr. 50. Ulice Josefská jest krátká ulice příčná, jež na obou svých stranách jest ukončena prospektem. Na straně severní uzavírá ulici portál kostela sv. Tomáše, na straně jižní uzavírá prospekt průčelí paláce Kounicova.

Obr. 52. Pohled do ulice Nerudovy jest zvláštní tím, že ulice příkře do vrchu stoupá, po obou svých stranách vroubena paláci a domy barokními, jež samy o sobě a v detailu jsou skvosty barokního umění, v celku pak tvoří harmonický dojem.

Obr. 53. Nerudova ulice jest jemně zakřivena a na

*) A. Engel, Krása našeho domova, roč. I, čís. 7. a 8.

konci svém ukončena mohutným domem barokovým, jenž rozděluje komunikaci na levo Úvozem a na pravo po Radničních schodech, jež bývaly dříve ulicí velmi sráznou.

Celkový dojem ulice Nerudovy spatřiti možno v pohledu shora s Radničních schodů. V příkrém stoupání se tu jeden dům řadí vedle druhého, přesně odlišen starobylými štíty. Prospekt ukončuje kupole kostela sv. Mikuláše. Obr. 54.

Pokračování ulice Nerudovy, Hluboká cesta, jest charakteristickou ulicí pražskou. Díváme-li se na ulici dolů, řadí se po levé straně mohutné mnohopatrové renesanční domy, kdežto po straně pravé nízká zeď zahrady Strahovské umožňuje nám pohled na Petřín a pražské panorama. Obr. 55.

Příklad uzavřené ulice pražské jest ulice Šporkova. Obr. 56.

Zvláštní příklad příkré ulice, kde komunikace sprostředkuje se schody, jest ulice na Janském vršku, uzavřená prospektem domu ulice Nerudovy. Obr. 57.

Zvláštní případ vytvoření ulice jest ulice Valdštýnská. Vine se v oblouku a v pohledu k západu sevřena jest s obou stran paláci šlechtickými, jichž ponuré vzezření dodává ulici osobitého rázu. Obr. 58.

Rovněž tak pohled zpětný uzavřen jest traktem paláce Valdštýnského. Obr. 59.

Ulice Tomášská, charakteristická ulice pražská s loubím po jedné straně, uzavřena jest na straně severní palácem Ledebourským a na straně jižní rohem bývalé radnice malostranské. Pohled tento byl ještě účinnější dříve, dokavad nebyla rohová vížka snesena. Obr. 60.

Příklad strmých ulic pražských jsou schody Radniční, jež podcházejí branou, Obr. 61.

zbytkem starého opevnění města a prudce se otáčejí na pravo.

Obr. 62. Ne tak malebná, za to však velkolepá ulice jsou nové zámecké schody, vroubené po pravé straně domy obytnými a zámeckou zahradou a na vršku svém ukončené sochou Brokoffovou.

Obr. 63. Zvláštní pak ulicí malostranskou jest ulice Vlašská, ulice strmá, jež v hořejší své části k Petřínu přechází ve schodiště, vine se mezi zdmi zahradními a poskytuje na obě strany panoramatické obrazy Malé Strany a pohledy do hrad.

Charakteristická ozdoba středověkých měst, loubí, zachovala se v Praze v některých vynikajících případech. Loubí

Obr. 64. »U Montágů« jest velmi vzdušné, ježto vytvořeno jest na klesajícím svahu.

Obr. 65. Loubí na Zeleném trhu, kde najdeme ještě gotické žebroví, slouží živému obchodu a jest typické pro starou Prahu.

Obr. 66. Naopak loubí v ulici Tomášské s klenbou barokovou jest loubí ulice tiché.

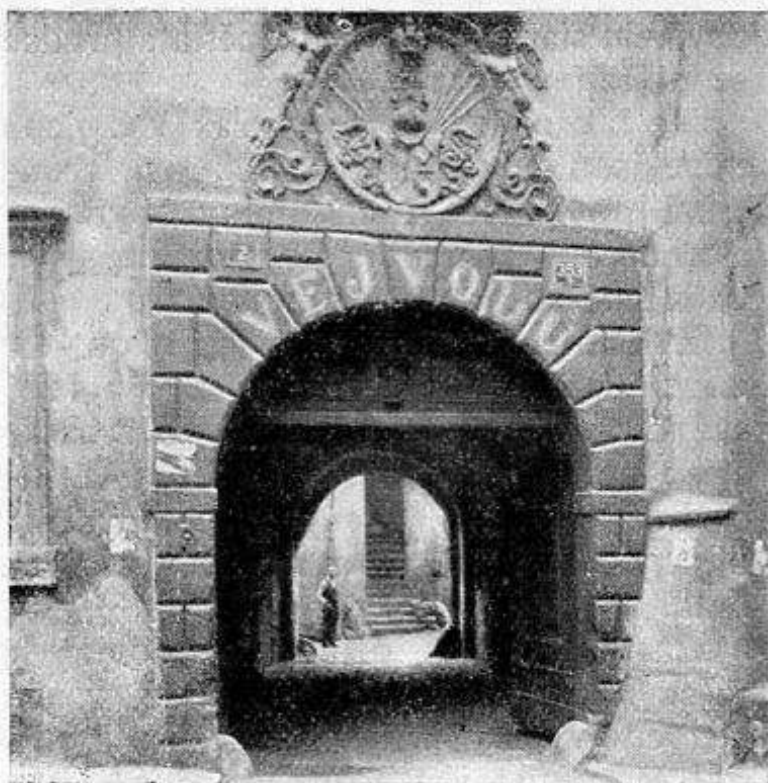
Nezbytnou součástí obrazu uličního jsou kašny a sloupy, postavené na ulicích a náměstích.

Obr. 67. Mohutně vyznačuje střed Malostranského náměstí morový sloup Nejsvětější Trojice.

Obr. 68. Zvláštním půvabem vyniká pieta umístěná na sloupu v místech kdysi kaple Panny Marie Einsiedelské na cestě ke hradu.

Obr. 69. Na Hradčanském náměstí označen jest střed sousoším P. Marie. To jsou příklady pražských plastik uličních. Socha sv. Jiří pod katedrálou sv. Víta jest z nich nejvzácnější svou starobylostí i provedením.

Pražské domy a paláce mají svůj individuální ráz podle pokynů stavebníka a podle výše umění stavitele. Renaissanční domy měšťanské jsou prosté a jednoduché; jejich ozdobu sgrafittovou odnesl déšť, vítr a dlouhotrvající zanedbávání. Renaissanční paláce jsou bohaté ve svém zevnějšku a vzdušné ve svém vnitřku; avšak typickým slohem pro starou Prahu jest barok, jenž ověsil fasády renaissanční svými vlastními ozdobami, jenž vytvořil nová rázovitá průčelí pražská, zvýšil střechu mansardou a pokryl ji širokým prejzem, vnitřek domu ozdobil širokým schodištěm a stropy příbytků štuky.

Příklad renaissančního paláce šlechtického s bohatým rozčleněním štítu jest palác Slavatovský na Nových zámeckých schodech. Vidíme tu v celku tytéž rysy, jaké měl palác v polovici šestnáctého věku, kdy byl vystavěn. Obr. 70.

Obr. 71. Nádherný portál barokový jest portál velkopřevorství Maltezců na náměstí Velko-

Obr. 72. převorském; skromnější portál, typický svou mříží a železem pobitými vraty, jest onen v ulici Karmelitské poblíže kostela u P. Marie Vítězné.

Obr. 73. Domy pod Novými zámeckými schody jsou měšťanské domy renaissanční; se svou hladkou fasádou, sdruženými okny, štíty a sedlovými střechami, jakož i zachovalým portálem a mříží, se svým rámkem pro lampičku před svatým obrazem jsou typické pro tuto renaissanční periodu v Praze.

Obr. 74. Dům Putzovský, jenž náleží též k oněm nemnoha renaissančním domům měšťanským staré Prahy, uzavírá uličku Thunovskou.

Obr. 75. Palác Herzanovský na náměstí Velkopřevorském jest typ oněch renaissančních domů, jež vytvořily dvůr do ulice a obepjaly ho s obou stran křídly budovy po příkladě šlechtických zámků.

Z domů barokních, jež staré Praze dodávají rázu města barokního, jest zajímavý dům v ulici Nostické; nikoliv jen proto, že fasáda jeho, jediná ze všech pražských, zůstala nedotknuta ode dne jeho dokončení a že také vnitřek domu zůstal zachován, nýbrž proto, že jednoduchá fasáda domu i s barokními ozdobami štukovými a barokní polychromií jest vzácný příklad průčelí, jež nechce nic jiného vyjádřiti, nežli co je domu účelem a jeho obsahem.

Obr. 77. Barokový dům »u jelena« v Tomášské ulici jest příklad měšťanského domu pražského, jenž prozrazuje bohatství a uměnilovnost svého prvního majetníka.

Mohutně vyložené římsy okenní i mohutná hlavní římsa dělí fasádu; nad

římsou vyvinuty byty mansardní a fasáda ukončena sošnickou výzdobou.

Skupina plastická na fasádě jest jedna z nejkrásnějších a nejbohatších, jichž bylo k výzdobě domu soukromého užito.

Dům »u kamenného sloupu« v Úvoze Obr. 78. jest odlišný příklad měšťanského domu; jeho klidná fasáda ozdobena jest charakteristickými plastikami a vyzdobena znakem domovním zvláštního půvabu.

Pražské vstupy domovní (portály) charakterisují významně zjev ulice. Portál domu »u Vejvodů«, jednoho z oněch nemnoha renaissančních domů pražských, jest v dobrém souladu s celou budovou, prostou, avšak ušlechtilou ve své fasádě; naproti tomu bohaté barokové orámování dveří staropražských domů tvoří vhodný rámeček skládaným nebo pobitým dveřím domovním, jež opatřeny jsou v části hořejší typickou světlíkovou mříží.

Průjezdem vejdemo na nádvoří pražská. Nádvoří renaissanční ozdobena jsou vzdušnými arkádami, jako »u Čapků« ve čtvrti svatopetrské, »u zlatého stromu« v Dlouhé třídě a v domě Täublově v Železných dveřích.

Monumentálně řešeno jest nádvoří semináře v Klementinu; doba barokní využívá nádvoří k znamenitému účinku k doplnění celého zjevu architektonického; nádvoří ve Slovanské kavárně vytvořeno Obr. 80. jest k milému dojmu celkovému.

Právě tak domovní schodiště staropražských domů podává příklady o bydlení ve staré Praze a ukazuje, jak sám vnitřek domu byl upraven. Netoliko v palácích jako v paláci kdysi hraběte Sylva Taroucy na Příkopech nebo v paláci Thunovském v ulici Nerudově, nýbrž i v domech soukromých, měšťanských, nalezneme začasť bohatě vyvinuté scho-

diště s ozdobnými kuželkami, ba i s výzdobou plastickou.

KOŠICKÝ
NOTKAB

Obr. 81. V paláci biskupa Pasovského Leopolda hraběte Thuna z Hohensteinu, jenž byl představitel přítele umění své doby, najdeme empirové nádvořní hlemýžďové schodiště, jež je ojedinělou ukázkou vkusu své doby, na němž posud jsou umístěny typické svítilny a jež ozdobeno jest při vstupu svým originální ozdobou, plastickou sochou muže v kroji své doby, jenž s okna vyhlíží na nádvoří.

A pražské interieury, většinou těžko přístupné, poskytují bohaté příklady, jak dům ve vnitřku byl upraven; a jsou to netoliko interieury zámků a paláců, bohaté výzdobou, gobeliny, krásnými kamny a bohatými stropy, nýbrž také interieury soukromých domů, jež jasně ukazují na vkus a potřeby svých obyvatel.

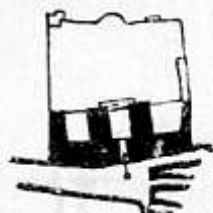

Pražské zahrady jsou v celkovém obraze staré Prahy nepostrádatelný. Jsou přírodou, jež sepjata byla zákony architektury, jež však postupem času vzrostla a vybuchela, a jež svahům malostranským dodává neobyčejného půvabu. Zahrada Valdštýnská svou mohutnou sallou terénou jest jediná ve střední Evropě, právě tak jako královská zahrada se svým Belvederem vzácné ušlechtilé krásy. Zahrada Lobkovická spojená jest se vstupem do zámku k mohutnému dojmu architektonickému, tak jako zahrada Fürstenberská se svým schodištěm, pavilonem a salla terénou působí k celistvému architektonickému vyjádření svahovité zahrady a poskytuje návštěvníku sama o sobě nové a nové průhledy architektonické. Stejně tak zahradní schodiště Vrtbovského domu v ulici Karmelitské přizpůsobuje se terénu a vyjadřuje tak účel svůj v mohutném architektonickém obraze.

Obr. 82.

Obr. 83. Naproti tomu zahrady při Čertovce, tak jako zahrada kláštera Strahovského, jež na jaře poskytuje dojem kvetoucího lesu višňů, a zahrada Seminářská jsou právě jenom zahrady půvabu čistě krajinářského; nebyloť tu snah vyvinouti zahradu architektonickou, nýbrž naopak jest snahou z půdy těžiti.

Pražské zahrady jsou tudíž většinou
Obr. 84. zahrady aristokratické. Typickým příkladem takovéto zahrady jest zahrada Schönbornského paláce, jehož průjezd ukončen průhledem na terasní zeď zahradní a kde celý prospekt ukončuje zahradní pavillon.

Svahovitý terén pražský vedl tedy k vyjádření zcela osobité visuté zahrady šlechtické, s níž naskytá se rozhled po celé krajině; tak provedena visutá zahrada Thunovská a Rajská zahrada pod královským hradem.

Vším právem možno nazvati zahradami
Obr. 85. zrušené hřbitovy pražské. Židovský hřbitov jest z nich ve světě nejznámější. Ve středu města pod bezovými keři odpočívají tu přední představitelé aristokracie pražského ghetta.

Obr. 86. Hřbitov košířský, vyvrcholený mohutným pomníkem biskupa Pasovského Leopolda hraběte Thuna, vyčkává bohdá marně oněch generací, jimž zůstane lhostejným osud popelu oněch, již tu byli pochováni. Jest to hřbitov vymřelý a stal se vskutku již zádumčivým tichým sadem, »jehož vegetace vzrostla tu nádherně a divoce z popele malostranské šlechty, hodnostářů vojenských a palácových dam z počátku století devatenáctého.« Nápisy na pomnících podávají tu téměř úplnou historii doby; pomníky pak mají začasť vysokou cenu uměleckou anebo dokumentární, líčíce nám nálady a snahy doby předbřeznové.

Hřbitovu košířskému založením jest Obr. 87. příbuzný hřbitov olšanský ve své nejstarší části.

Hřbitovy bývaly na periferii města; rozvíjející se město je dnes obklopuje vysokými domy činžovnými; právě tak mnohé, co bývalo vně města, před hradbami, ocitlo se znenáhla ve městě samém.

Tak i staré brány městské. Ukázkou městských bran opevnění města z počátku století osmnáctého jest Bruská Obr. 88. brána, architektonicky vyzdobená na straně vnější, strážnicemi vojenskými opatřená na straně vnitřní, v půdorysu svém podle pravidel obranných zakřivená.

Tudy vycházívало se druhdy do polí, kde dnes vyrůstají celá nová města.

Rovněž letohrádky, pokud se nám zachovaly, jsou již ovijeny vysokými domy.

Klassický letohrádek »Amerika«, dílo Obr. 89. Dientzenhoferovo, jest příklad letohrádku barokového, bohatě článkovaného; zá-

meček na Invalidovně, pod svahem kopce je příklad skromnějšího venkovského sídla. Obr. 90.

Mnohé již zmizelo; zmizela Kanálka i ony starobylé vinice »procházky veselé mládeže i vážných lidí«, zmizel pás zahrad, jenž obejímал pražské hradby a mizí pozvolna letohrádky nad Smíchovem a jich ovocné zahrady se zastavují.

Dva letohrádky jest ještě jmenovati: Bertramku pro pobyt Mozartův a Cibulku poměrně dobře zachovanou, s umělou zříceninou, s Čínany, studentem, jenž vyhlíží s okna, čínským pavilonem a empirovým vnitřkem, tak dobře charakterisující svou dobu, plnou intimního kouzla, kde majetník uprostřed zahrady ve střed svých procházek vytesati dal do kamene truchlý počátek verše: »Omnia tempus habent.«

VELKO-
PŘEVORSKÉ
NÁMĚSTÍ.

Co bylo tu předvedeno, ještě trvá a může potrvati. To je přáním přátel staré Prahy, jež posiluje přesvědčení, že boj za Starou Prahu přinesl mnohé prospěchy sebepoznání a povznesl vysoko zásadu trvalé krásy celku proti okamžitému prospěchu jednotlivce a ještě více: Objasn timer důležité měřítko mezi tím, co jsme byli a čím jsme mohli býti a mezi tím, čím jsme a čím můžeme se státi.

Boj za Starou Prahu byl jedním z důležitých kulturních činů českého života v posledním desetiletí století devatenáctého a jednou z důležitých příčin poznání úpadku naší národní individualnosti a stal se logicky kolébkou boje za Novou a Krásnou Prahu, jež svoje staré památky žárlivě střeží a ochraňuje.

Vladimír Zákrejs.

DOMÁCÍ RADA Klubu za Starou Prahu
ve správním roce 1908 : JUDr. Luboš Jeřábek,
předseda, PhDr. Jarosl. Goll, I. místopředseda,
Jan Emler, II. místopředseda ; Lad. Čupr, JUC.
a PhC. Karel Guth, archivář, JUC. Oldř. Dlabáč,
arch. Pavel Janák, II. jednatel, Jan Herain,
JUC. Ješek Hofman, I. jednatel, arch. Václ.
Kavalír, J. F. Kocan, pokladník, ArchC. Vil.
Kvasnička, Karel Müller, účetní, arch. Otak.
Novotný, arch. Frant. Hodek, Cyril Sládek,
arch. Stan. Sochor, Ing. Josef Šejna, delegát
výboru technické skupiny Jednoty, mag. a ob.
úřed., PhC. V. V. Štech, arch. Otokar Vondráček,
knihovník, Zd. Wirth. — Tajemník Klubu
Ant. Bernášek, spisovatel, Praha-II., Tá-
borská ul. 4. — Kancelář Klubu ve Staré
škole u sv. Jindřicha, Praha-II., ve všední
dny od 5—7 hod. — Příspěvek členský
3, 5, 10 K ročně.

VÝSTAVNÍ KOMITÉ : Jan Emler, před-
seda, arch. Jan Almer, ChemSt. Vl. Bufka,
arch. J. Gočár, JUC. a PhC. Karel Guth,
arch. Boh. Hübschman, arch. Pavel Janák,
arch. Frant. Kavalír, Jan Konůpek, archC.
Vil. Kvasnička, arch. Ot. Novotný, arch.
Stan. Sochor, arch. Otokar Vondráček,
PhC. V. V. Štech, arch. Vladimír Zákrejs.